

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 6. 2022. Issue 1.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem 782.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 6. 2022. Issue 1. Podgorica, June 2022.

Publishing this issue of MJSS was supported by the Ministry of Science of Montenegro through the project „Post-socialist identity of Montenegro”.

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 100 copies

Volume 6. 2022. Issue 1. Podgorica, June 2022.

CONTENTS:

SOCIALISM IN MONTENEGRO 1945-1990 Milan SCEKIC	p. 7.
POLITICAL IDEAS OF SOCIALIST MONTENEGRO AND THEIR MODERN REINTERPRETATION Adnan PREKIC	p. 37.
THE ROLE OF INDUSTRIALIZATION IN THE PROCESS OF CREATING SOCIALIST IDENTITY Nenad PEROSEVIC	p.51.
URBANIZATION AND SOCIALIST IDENTITY OF MONTENEGRO Ivan TEPAVCEVIC	p.63.
ARCHITECTURAL AND MONUMENTAL HERITAGE OF THE SOCIALISM ERA IN MONTENEGRO Slavica STAMATOVIC-VUCKOVIC	p.73.
CULTURAL AND SCIENTIFIC INSTITUTIONS OF THE SOCIALIST PERIOD Dragutin PAPOVIC	p.93.
THE ROLE OF FILM IN SHAPING SOCIALIST IDENTITY Zivko ANDRIJASEVIC	p.105.
LITERATURE AND SOCIALIST IDENTITY- EXPERIENCE OF MONTENEGRO Vladimir VOJINOVIC	p.117.
THE ROLE OF FINE ARTS IN FORMING SOCIALIST IDENTITY Jovan MUHADINOVIC	p.129.
MUSIC AND SOCIALIST IDENTITY Filip KUZMAN	p.143.
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS.....	p.166.

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka

Volume 6. 2022. Issue 1. Podgorica, June 2022.

SADRŽAJ:

CRNOGORSKI SOCIJALIZAM 1945-1990

Milan ŠĆEKIĆ..... str. 7.

POLITIČKE IDEJE SOCIJALISTIČKE CRNE GORE I NJIHOVA SAVREMENA REINTERPRETACIJA

Adnan PREKIĆ..... str.37.

ULOGA INDUSTRIJALIZACIJE U PROCESU OBLIKOVANJA SOCIJALISTIČKOG IDENTITETA

Nenad PEROŠEVIĆ..... str.51.

URBANIZACIJA I SOCIJALISTIČKI IDENTITET CRNE GORE

Ivan TEPAVČEVIĆ..... str.63.

ARHITEKTONSKO I SPOMENIČKO NASLJEĐE EPOHE SOCIJALIZMA U CRNOJ GORI

Slavica STAMATOVIĆ-VUČKOVIĆ..... str.73.

KULTURNE I NAUČNE INSTITUCIJE SOCIJALISTIČKOG PERIODA

Dragutin PAPOVIĆ..... str.93.

FILM U FUNKCIJI OBLIKOVANJA SOCIJALISTIČKOG IDENTITETA

Živko ANDRIJAŠEVIĆ..... str.105.

KNJIŽEVNOST I SOCIJALISTIČKI IDENTITET ISKUSTVO CRNE GORE

Vladimir VOJINOVIĆ..... str.117.

ULOGA LIKOVNE UMJETNOSTI U OBLIKOVANJU SOCIJALISTIČKOG IDENTITETA

Jovan MUHADINOVIĆ..... str.129.

MUZIKA I SOCIJALISTIČKI IDENTITET

Filip KUZMAN..... str.143.

UPUTSTVA ZA AUTORE..... str.166.

Original scientific article

URBANIZACIJA I SOCIJALISTIČKI IDENTITET CRNE GORE

Ivan TEPAVCEVIĆ¹

University of Montenegro – History department, Montenegro

Danila Bojovica bb, Niksic, Montenegro

email: tepo40@t-com.me

ABSTRACT:

One of the basic features of the modern civilization is urbanization. Dealing with this issue is quite complex and broad. Besides demographic and geographical, there are other components of urbanization, such as sociological, historical and economic. One of the basic indicators of a country's urbanization is the share of the city's population in the total number of population. In the modern period, we have definitions that are based on administrative capacities, the share of the number of inhabitants in the settlement, the characteristics of the urban agglomeration, etc. The paper shows how urbanization in Montenegro had significantly influenced the concept of socialist society and identity formation.

KEY WORDS: Montenegro; Urbanization; Socialism; Transformation.

---

1 IVAN TEPAVČEVIĆ (1982, Niksic). He enrolled in the history and geography studies at the Faculty of Philosophy. He then enrolled at the Faculty of Philosophy on a postgraduate study course in history and passed the exams with the highest grade. He completed his Master's degree in 2012, after which he enrolled in doctoral studies.

SAŽETAK:

Jedno od osnovnih obilježja savremene civilizacije je urbanizacija. Bavljenje ovom problematikom je dosta kompleksno i široko. Osim demografske, geografske, postoje još i druge komponente bavljenja urbanizacijom, poput sociološke, historijske, ekonomske. Jedan od osnovnih pokazatelja urbanizovanosti neke zemlje jeste učešće gradskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika. U savremenom periodu imamo definicije koje se baziraju i na administrativnim kapacitetima, učešću broja stanovnika u naselju, karakteristikama gradske aglomeracije i slično. U radu ćemo vidjeti kako je urbanizacija u Crnoj Gori znatno uticala na koncept socijalističkog društva i stvaranje identiteta.

KLJUČNE RIJEČI: Crna Gora, urbanizacija, socijalizam, transformacija.

U periodu socijalističke Jugoslavije država je bila jedan od glavnih subjekata procesa urbanizacije. Vlast je odlučivala o svim razvojnim projektima, kao i o brojnim ulaganjima u infrastrukturu. Najveći dio ulaganja investiran je u gradska naselja i to u objekte stanovanja, bolnice, škole, puteve, industriju, komunalno opremanje. S druge strane, seoska naselja su često izgrađivana od samodoprinos stanovnika uz učešće državnih preduzeća za najvažnije infrastrukturne objekte. Najveći rast broja stanovnika je zabilježen na udaljenosti do 15 km oko gradova. Takav način razvoja urbanih cjelina uslovio je razlike u prostoru kakve postoje danas u Crnoj Gori, kao i u kvalitetu življenja. Postojalo je više kriterijuma za definiciju naselja. U socijalističkoj Jugoslaviji gradom se smatralo naselje koje je imalo određeni broj stanovnika i procenat poljoprivrednog stanovništva. Tako je grad mogao da ima između 2.000 i 3.000 stanovnika, sa najmanje 90% nepoljoprivrednog stanovništva, 3.000–10.000 stanovnika sa najmanje 70% nepoljoprivrednog stanovništva, 10.000–15.000 stanovnika sa najmanje 40% nepoljoprivrednog stanovništva, kao i naselja preko 15.000 stanovnika sa najmanje 30% nepoljoprivrednog stanovništva.²

Gradovi su bili privlačno središte za stanovništvo iz ruralnih područja, koje je u njima nalazilo zaposlenje u raznim djelatnostima. Oni su osiguravali brojne potrebe i omogućavali udobniji život. Na selu se stanovništvo najčešće bavilo poljoprivredom i stočarstvom i živjelo dosta teže nego u gradu. Sa jačanjem ekonomije dolazi do povećavanja stepena urbanizacije. Gradovi su najbolji pokazatelj kako se mijenja ekonomija jedne zemlje. U vrijeme socijalizma uspon ekonomije doveo je do migracija i do povećanog stepena urbanizacije. Urbanizacija je mogla da se odvija na dva načina, i to preseljavanjem stanovništva iz sela u gradove, kao i preobražanjem sela u urbanizovane zone i regije. Elektrifikacijom naselja, boljom saobraćajnom povezanošću, urednim snabdijevanjem vode i komunalnim opremanjem, određena sela su naročito modernizovala uslove života i u njima je stanovništvo ostalo da živi. Sjever Crne Gore je ostao slabije urbanizovan i to najbolje vidimo u regionalnom smislu. Središnji dio države je dosta urbanizovan, dok je primorski dio sa većim karakterom urbanizacije. Zapaža se da su u centralnom dijelu ostali i neki naslijeđeni problemi urbanog razvoja. Posmatrajući period poslije Drugog svjetskog rata naovamo, vidi se izražena migracija stanovništva prema glavnom gradu. Taj trend je prisutan i danas i još više je izražen. Po opštinama najviši stepen urbanizacije krajem XX vijeka imala je opština Budva, preko 85% stanovništva,

2 Branko Radojičić, Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije, Podgorica, 2002, 181.

zatim slijedi Cetinje 83,07%, Podgorica 82,93%, Nikšić 77,32%, a najniži Andrijevica 18,55% i Šavnik 19,34%. Stepen urbanizacije je tada dostigao 62,8% za čitavu Crnu Goru, sa znatnim regionalnim varijacijama. Najveći broj stanovnika početkom XXI vijeka imali su Podgorica i Nikšić, u kojima je tada živjelo 31,4% ukupnog stanovništva Crne Gore.³ Primjećujemo i da je pedeset godina ranije u ta dva grada živjelo svega 8,1% stanovništva Crne Gore.

Analizirajući neke zemlje Evrope, socijalistička urbanizacija je poslije Drugog svjetskog rata zahvatila pretežno seosko društvo. Taj procenat je, na primjer, u Rumuniji i Bugarskoj iznosio oko 75%, Poljskoj i Mađarskoj između 65% i 70%. Za prostor Jugoslavije brojke su bile i veće, oko 80%. Socijalizam je predstavljao period najbržeg rasta gradske populacije u ovim zemljama. U Jugoslaviji jedan od glavnih aktera urbanizacije bila je partijska država. Rast gradova bio je posljedica strategije nacionalnog razvoja. Gradovi su postajali industrijski centri, središta kulturnih i naučnih institucija, centri administracije. U gradovima u socijalističkom periodu najveća pažnja se poklanjala industrijalizaciji, pa su najveće investicije bile usmjerene ka tom cilju, kako bi se izgradili i unaprijedili proizvodni pogoni. Određeni autori navode da u pojedinim zemljama istočne Evrope procesi industrijalizacije i urbanizacije stoje na suprotnim stranama, odnosno da povećanje broja stanovnika ne prati i porast industrijske proizvodnje. Poslije ove faze u razvoju industrijalizacije, dolazi do povećanja usluga i potrošnje, odnosno baziranju privrede prema tercijalnim i kvartalnim djelatnostima. Tada počinje da se povećava stambena izgradnja. Stambena izgradnja je bila usmjerena ka teritorijalnom širenju, a rjeđe ka revitalizaciji određenih lokacija. Tako se javljaju stara gradska jezgra gdje se ne investira puno i nije atraktivno za ulaganje, zatim određene prelazne zone oko centra, gdje se nalaze objekti iz različitih vremenskih perioda, rubne zone sa većom gustom naseljenosti, gdje se nalaze kompleksi kolektivnog stanovanja, zone gdje stanuju funkcioneri i direktori sa zelenim pojasom, kao i predgrađa u kojima najčešće žive industrijski radnici sa nedovoljno opremljenom komunalnom infrastrukturom. Grad u doba socijalizma se razlikovao u odnosu na kapitalistički po većem stepenu socijalne sigurnosti i manjem nivou segregacije stanovanja. Vremenom u gradovima u Crnoj Gori stambeni fond nije više bio dovoljan za smještaj svih zaposlenih. Smatralo se da će ulaganje u stambenu izgradnju pomoći razvoju industrije. Isto tako je politika urbanizacije u kasnijem periodu išla ka restriktivnijem režimu migracija seoskog stanovništva. Na taj način stanovanje postaje privi-

³ Radovan Bakić, Dragica Mijanović, Stanovništvo Crne Gore u drugoj polovini XX vijeka, Nikšić, 2008, 39.

legija koja u sebi sadrži i bolje uslove života. Na taj način proces urbanizacije predstavlja usklađivanje društveno-ekonomskog rasta sa planiranjem i upravljanjem urbanim razvojem i političko institucionalnim faktorima određenog socijalističkog modela uređenja. Tako se uspostavljeni odnosi između industrijalizacije i urbanog rasta, koji je tipičan za kapitalističke gradove, dovode u pitanje na ovom obrascu socijalističke urbanizacije. Isto tako stvaraju se gradovi sa drugačijom prostorno-društvenom strukturom u odnosu na kapitalističke.

U ovom periodu bilo je potrebno demonstrirati superiornost socijalizma prema kapitalizmu, a to je bilo moguće uraditi preko niza društvenih, ekonomskih i političkih faktora. Isto tako bilo je vidljiva posvećenost države u stvaranju društvene jednakosti. Kako bi to bilo moguće uraditi, trebalo je transformirati gradske sredine i udahnuti im određena ideološka značenja. Zbog toga se rade po gradovima Crne Gore urbanistički projekti, koji naglašavaju simboličko značenje tadašnjeg državnog uređenja. Na planu materijalnog standarda period do početka osamdesetih godina obilježava uspon, gdje se standard većeg broja građana znatno popravio. Sam društveni proizvod se od kraja Drugog svjetskog rata do 1985. godine povećao za sedam puta. Stopa privrednog rasta iznosila je do 8% do 1965. godine, a kasnije je rasla do 3,8%. Prema procjeni Svjetske banke Jugoslavija je krajem sedamdesetih godina imala 2.380 dolara po glavi stanovnika. Zarade u zemlji su se kretale oko 465 njemačkim maraka (3.535 dinara) i bile su veće u vanprivredi nego u privredi. Gledajući kupovnu moć stanovnika, jedna plata je bila dovoljna za podmirenje osnovnih potreba jedne urbane porodice. Razlike u zaradama su bile vidljive između pojedinih republika. Neto zarade u Crnoj Gori u periodu između 1965. i 1976. uvećane su 7 puta, sa 450 dinara iz 1965. godine na 3.133 dinara koliko je bilo prosječno primanje 1976. godine, i bile su niže od državnog nivoa. Najveća prosječna primanja bila su u najvećim gradovima, Titogradu i Nikšiću. U Titogradu su prosječna primanja iznosila 3.364 dinara, dok su u Nikšiću, industrijskom centru, bila za nekih 80 dinara veća i iznosila su 3.445 dinara.

Prije Drugog svjetskog rata Crna Gora je bila najneurbanizovanije područje Jugoslavije. Godine 1921. koeficijent urbanizacije u Crnoj Gori bio je 6,5%, a 1931. godine 7,1%. Prema današnjim kriterijumima za određivanje grada, kod nas je 1931. godine samo Kotor imao taj status. Prije rata u 36 naselja varošskog tipa živjelo je 12.485 domaćinstava, odnosno 60.416 stanovnika.⁴ Poslije Drugog svjetskog rata u Crnoj Gori se razvijaju mnoge djelatnosti, koje prevazilaze etape koje su bile po-

4 Branko Radojičić, Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije, Podgorica, 2002.

trebne drugima za opšti društveni razvitak. Do velikih promjena dolazi i u politici stanovanja. Seosko stanovništvo prelazi u gradove, i time se ubrzava proces urbanizacije. Uprkos velikim migracijama na nivou selo–grad, Crna Gora je i dalje među slabije urbanizovanim oblastima Evrope. Ove procese je pratio i rast broja stanovnika u tercijalnim i kvartalnim djelatnostima. Tako imamo da je u Crnoj Gori 1991. godine u tercijalnim i kvartalnim djelatnostima radilo nešto više od 46% aktivnog stanovništva. I tu su vidljive regionalne razlike, pa je na Primorju taj procenat oko 67%, a na sjeveru Crne Gore oko 33%. Poslije rata došlo je do velike transformacije i pomjeranja stanovništva. Procenat poljoprivrednog stanovništva opada sa 60% 1953. godine na 44% 1961. godine, da bi u sljedećoj deceniji taj pad bio još izrazitiji, na 34,2%. Posmatrajući popisne godine, uočljiv je rast gradskog stanovništva i to sa 64.900 1953. godine na 181.283 1971. godine. Broj gradskog stanovništva za manje od dvadeset godina povećao se za više od 2,5 puta. Istovremeno se povećava i broj gradova. Tako imamo podatke da su 1948. godine bila 4 gradska naselja, da bi njihov broj 1961. godine iznosio 11, a deset godina kasnije je bilo 19 gradskih naselja, u kojima je živjelo nešto više od 34% stanovništva.

Stambenu izgradnju poslije rata karakterisala je stihijnost, pa u početku nije bilo urbanističkih planova. Desetak godina je bilo potrebno sa se pristupi izradi novih planova, ali se tu naišlo na brojne probleme. Jedan od osnovnih je bio nedovoljno regionalno sagledavanje razvoja gradova i nesaradnje sa pojedinim oblastima ovog regiona. Nedostaci su se vidjeli i u primorskom dijelu, prije svega gledajući stil projekata, koji su u početku odudarali od pejzažnih karakteristika Primorja. Uz to i lokacija industrijskih objekata, koji nijesu bili adekvatni za stare gradske aglomeracije, doveli su do određenih problema u primjeni tih planova. Pošto je najveća pažnja data izgradnji turističkih kapaciteta, nije se vodilo dovoljno računa da se ne zauzmu najljepši položaji na samoj obali i gradnja je išla sve bliže obali. Komunalna opremljenost i infrastruktura u prvim decenijama poslije rata bila je dosta slaba sa nagomilanim problemima iz prethodnog perioda i neriješenim vodosnabdijevanjem i kanalizacionim opremanjem. Problemi koji su bili vidljivi, morali su biti rješavani postepeno, prije svega u izgradnji brojnih servisnih službi, asfaltiranju puteva, izgradnji modernijih saobraćajnica, novih parkova i trotoarskih površina. Sve je to uticalo da se gradovi šire i postaju privlačno središte za stanovništvo u njihovoj blizini.

Godina	1948.	1961.	1991.
Do 500 st.	1.114	1.059	1.077
500-1.000	124	164	103
1.000-2.000	10	20	32
2.000-3.000	3	6	10
3.000-5.000	4	3	4
5.000-10.000	3	4	5
10.000-20.000	1	1	6
20.000-50.000		2	1
50.000-100.000			1
Preko 100.000			1

Struktura naselja u Crnoj Gori prema veličini, prema: Branko Radojičić, *Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije*, Podgorica, 2002.

Godina	1948.	1961.	1971.	1981.	1991.
Jugoslavija	15.772	18.549	20.523	22.425	23.528
Srbija	6.528	7.642	8.446	9.313	9.791
Beograd	634	942	1.210	1.470	1.602
Naselje	398	657	899	1.088	1.168
Novi Sad – opština	111	156	207	250	265
Grad	75	111	154	188	215
Niš	49	145	196	231	248
Priština	20	61	105	205	
Hrvatska	3.757	4.160	4.426	4.601	4.760
Zagreb	360	478	630	723	778
Split	54	85	129	176	200
Makedonija	1.153	1.406	1.647	1.909	2.034
Skoplje	88	122	312	408	563
BIH	2.564	3.278	3.746	4.124	4.377
Sarajevo	114	175	278	361	416
Slovenija	1.392	1.592	1.727	1.892	1.999
Ljubljana	115	115	174	225	293
Crna Gora	377	472	529	584	615
Titograd	10	72	98	132	152

Tabela daje uporedni pregled broja njihovih stanovnika, ilustrujući razlike u dinamici rasta urbanih aglomeracija tokom socijalističkog perioda. Prema: Branko Radojičić, *Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije*, Podgorica, 2002.

Preobražaj gradova bio je u direktnoj korelaciji sa socijalističkom ideologijom. Rast gradskih naselja prati i teritorijalna ekspanzija. Zone kolektivnog stanovanja niču na periferijama i karakteristična su po svojoj unifikaciji i tipizaciji. Broj stanovnika u Crnoj Gori raste u svim naseljima nakon Drugog svjetskog rata. Poslije 1961. godine opada broj stanovnika u većem broju seoskih naselja. Tada se smanjuje broj naselja do 500 stanovnika. Podaci pokazuju da je preko 1.000 stanovnika 1948. godine u Crnoj Gori bilo 21 naselje, godine 1961. bilo je 36, a 1991.

takvih naselja je 60.⁵ Isto tako je primjetan rast broja stanovnika u naseljima koja imaju preko 10.000 stanovnika. Na prvom popisu poslije rata bilo je samo jedno naselje preko 10.000, da bi 1991. godine takvih naselja bilo 9. U ovom periodu bio je znatno izražen problem naselja sa malim brojem stanovnika. Na kraju perioda takvih je bilo 1.180. Procenat gradskog stanovništva u Crnoj Gori imao je najbrži rast u periodu između 1961. i 1971. godine i to 15,4%. U sljedećoj deceniji taj procenta opada na nešto više od 10%, da bi do 1991. godine iznosio 9,3%.

opština	1981.	1991.	Broj naselja sa porastom st.
Bar	29,7	29,6	36
Budva	545,3	61,5	9
Kotor	26,1	25,1	16
Tivat	67,4	71,9	5
Ulcinj	42,4	45,9	21
Herceg Novi	35,0	41,1	15
Danilovgrad	24,8	29,0	23
Nikšić	69,7	75,3	12
Podgorica	72,6	77,5	40
Cetinje	69,7	78,6	2
Zabljak	26,4	37,9	7
Kolašin	19,3	23,1	16
Mojkovac	48,0	54,0	2
Plužine	11,7	28,0	5
Savnik	11,4	22,4	1
Berane	25,6	27,1	18
Bijelo Polje	21,4	29,7	19
Plav	17,1	23,7	6
Pljevlja	38,8	51,0	14
Rožaje	36,3	39,3	15
Crna Gora	45,4	52,7	282

Učešće stanovništva opštinskih centara u ukupnom stanovništvu opština u % i broj naselja sa porastom stanovništva 1981. do 1991. godine. Prema Branko Radojičić, *Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije*, Podgorica, 2002.

U posljednjoj deceniji socijalističkog perioda primjetan je rast učešća opštinskih centara u ukupnom stanovništvu opština. To je indikator za ubrzani proces urbanizacije. Najveći procenat stanovništva koji su živjeli u opštinskim centrima, zabilježen je u centralnoj Crnoj Gori, i to na Cetinju 78,6%, Podgorici 77,5% i Nikšiću 75,3%. Na Primorju su najviše urbanizovani centri bili u Tivtu oko 72% i Budvi oko 61,5%. Na sjeveru Crne Gore nešto veći procenat stanovništva u središtu opštine imao je Mojkovac 54,0% i Pljevlja 51%.⁶ U opštinskim centrima je 1991. godine živjelo preko 52% stanovništva. Tada je bio primjetan rast stanovništva u 282

5 Branko Radojičić, *Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije*, Podgorica, 2002, 184.

6 Branko Radojičić, *Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije*, Podgorica, 2002, 186; Radovan Bakić, Dragica Mijanović, *Stanovništvo Crne Gore u drugoj polovini XX vijeka*, Nikšić, 2008, 115.

naselja, odnosno u 22,7% ukupnih naselja, što znači da je svako peto naselje u Crnoj Gori 1991. godine imalo povećanje broja stanovnika.

Na početku posmatranog perioda u gradovima je živjelo 13,5% stanovnika ili oko 51.000, dok je 1991. godine taj procenat bio 58,8% ili oko 363.000 stanovnika. Po regijama najviše urbanizovani prostor je bio centralni dio Crne Gore, gdje je procenat urbanizovanosti iznosio 76,5%. Na Primorju, u gradskim naseljima živjelo je oko 55% stanovništva, dok je u sjevernoj Crnoj Gori živjelo nešto više od 35% stanovništva. Uočava se osjetna razlika urbanizovanosti između centralnog i primorskog dijela, sa jedne strane, i sjeverne Crne Gore, sa druge strane. U posmatranom periodu najveći porast stanovništva bio je u Titogradu 11,4 puta i Nikšiću 9,4 puta. Najmanji rast je zabilježen u Kotoru i Cetinju, nešto manje od dva puta. Titograd i Nikšić su u svoju aglomeraciju uključili prostor okolnih sela, pa se i na taj način proširio gradski prostor. U Nikšiću je 1981. godine administrativnom odlukom uključeno 9 sela. Na sličan način je to urađeno i u Titogradu.

Prema rezultatima popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u 2011. godini u Crnoj Gori je živjelo 620.029 stanovnika, dok je u naseljima gradskog tipa živjelo 392.020 stanovnika, što predstavlja 63% ukupnog stanovništva. Ukupan broj naselja je iznosio 1.268, ili jedno naselje na 11,1 km². Najviše je bilo naseljeno Primorje sa 92 st/km², zatim slijedi centralni dio sa 57 st/km², a najmanje sjeverna regija sa 27 st/km². Treba očekivati da će se dalji proces urbanizacije, posebno u Primorju i središnjim dijelovima Crne Gore, odvijati urbanizacijom regija, a ne više naglim seljenjem u gradove. Tome treba da doprinesu i naponi društva usmjereni na izgradnju modernih puteva, elektrifikacije sela, podizanje manjih industrijskih objekata, podsticanje razvoja intenzivne poljoprivrede, turizma i slično.

REFERENCES:

Statistički godišnjak Crne Gore, 1981–2000, Podgorica.

Savezni zavod za statistiku, Demografska statistika 1976, Beograd, 1978.

Savezni zavod za statistiku, Rezultati popisa stanovništva 1921–1991, Beograd.

Radovan Bakić; Dragica Mijanović, *Demografska kretanja u Crnoj Gori tokom druge polovine XX vijeka*, Nikšić, Geografski institut Filozofskog Fakulteta, 2006, 95–99.

Radovan Bakić, Dragica Mijanović, *Stanovništvo Crne Gore u drugoj polovini XX vijeka*, Nikšić, Filozofski fakultet, 2008.

Branko Radojičić, *Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije*, Podgorica, DANU, 2002.

Pavle Radusinović, *Stanovništvo Crne Gore do 1945. godine*, Beograd, SANU, 1978.